

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Вступ до спеціальності:
плани лекційних і семінарських занять,
методичні вказівки та завдання для самостійної
та індивідуальної роботи студентів
напряму підготовки 6.130102 «Соціальна робота»**

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри соціальних наук і
технологій

Протокол № 10 від 16.02.15р.

ЧЕРНІГІВ ЧНТУ 2015

УДК 364.4:316.356.2

Вступ до спеціальності: плани лекційних і семінарських занять, методичні вказівки та завдання для самостійної та індивідуальної роботи студентів напряму підготовки 6.130102 «Соціальна робота» /Укл.: О.В. Тополь. – Чернігів : ЧДІЕУ, 2014. – 48 с.

Укладач: Тополь Ольга Володимирівна, доктор філософських наук, доцент

Відповідальний за випуск: Тополь Ольга Володимирівна, завідувач кафедри соціальних наук і технологій

Рецензент: Доній Н.Є., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціальних наук і технологій

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1. Опис навчальної дисципліни.....	5
Розділ 2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.....	5
Розділ 3.Зміст модулів.....	6
Розділ 4. Теми лекційних занять.....	8
Розділ 5. Теми семінарських занять.....	9
Розділ 6. Самостійна робота.....	9
Розділ 7. Індивідуальні завдання.....	9
Розділ 8 Модульна оцінка та критерії оцінювання знань студентів.....	10
Розділ 9. Методи навчання.....	10
Розділ 10. Методи контролю.....	11
Розділ 11. Плани лекційних і практичних занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи студентів.....	12
Розділ 12. Методичні вказівки до самостійної роботи студентів.....	27
Розділ 13. Тематика рефератів.....	28
Розділ 14. контрольний тест.....	29
Розділ 15. Короткий історико-понятійний словник соціальної роботи...32	
Розділ 16. Питання до іспиту з дисципліни «Вступ до спеціальності»...43	
Розділ 17. Рекомендована література.....	44

ВСТУП

Плани лекційних і семінарських занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи відповідають змістові програми вивчення навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності», складеної згідно освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань 1301 «Соціальне забезпечення», напряму 6.130102 «Соціальна робота».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: основи соціальної роботи, вимоги професії до компетентності та особистісних якостей фахівця.

Міждисциплінарні зв'язки: історія та теорія соціальної роботи, технології соціальної роботи, прикладні та інноваційні методики в соціальній роботі, спеціалізовані служби в соціальній сфері, соціальна профілактика, соціальний аудит та інспектування, організаційно-кадрова робота в системі соціального захисту, ознайомча практика, технологічна практика, стажерська практика, виробнича практика комплексна з фаху, підготовка випускної кваліфікаційної роботи.

Метою викладання навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» є орієнтування студентів щодо змісту соціальної роботи, її об'єктивної зумовленості та ролі в сучасному суспільстві України, принципів, методів, історико-культурних, морально-етичних і організаційних засад, основних шляхів і методів оволодіння нею.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Вступ до спеціальності» є: ознайомлення з принципами підготовки фахівців за напрямом «Соціальна робота» в системі ВНЗ; вивчення сутності та ролі соціальної роботи у сучасному суспільстві; вивчення особливостей і складових професійної компетентності та особистісних якостей соціального працівника; дослідження гуманістичних засад та принципів соціальної роботи; практичне засвоєння необхідних знань і навичок для успішної професійної діяльності в майбутньому.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні: **знати** зміст, форми та методи підготовки соціальних працівників; сутність поняття «соціальна робота», передумови її формування й функціонування в суспільстві, функції та цінності; вимоги до професійної підготовленості соціальних працівників; **вміти** застосовувати отримані знання на практиці, складати психографічний портрет соціального працівника, розвивати та вдосконалювати особисті професійно-важливі інтелектуальні, вольові, організаційні, моральні, комунікативні якості

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години/ 3 кредити ECTS.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 1301 «Соціальне забезпечення»	Нормативна
	Напрямок підготовки 6.130102 «Соціальна робота»	
Змістових модулів – 3	Спеціальність (професійне спрямування): соціальна робота	Рік підготовки: 1-й
Загальна кількість годин – 90		Семестр :1-й
		Лекції : 22 год.
		Практичні, семінарські: 22 год.
		Самостійна робота: 41 год.
		Індивідуальні завдання: 5 год.
		Вид контролю: іспит

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Соціальна робота як професійна діяльність, навчальна дисципліна та галузь наукових знань

Тема 1. Професійна підготовка фахівців за напрямом «Соціальна робота»

Тема 2. Соціальна робота, її сутність і роль у сучасному суспільстві

Модуль 2. Історико-культурні основи соціальної роботи

Тема 3. Історія становлення соціальної роботи

Модуль 3. Професійна підготовка до соціальної роботи

Тема 4. Професійна компетентність та особистісні якості соціального працівника

Тема 5. Гуманістичні засади та принципи соціальної роботи

Тема 6. Формування готовності до професійної діяльності у соціальній сфері

3. ЗМІСТ МОДУЛІВ

Модуль 1. Соціальна робота як професійна діяльність, навчальна дисципліна та галузь наукових знань.

Професійна підготовка фахівців за напрямом «Соціальна робота». Підготовка фахівців за галуззю знань «Соціальне забезпечення», напрямом підготовки «Соціальна робота» в умовах модернізації вищої освіти України і переходу на Болонську систему. Ступенева освіта в Україні. Акредитація ВНЗ. Зміст підготовки бакалаврів та спеціалістів «Соціальної роботи». Організаційні форми навчання у вищій школі. Форми та методи навчального процесу, їх характеристики. Практична підготовка студентів. Контроль знань (рейтингова система оцінки). Державна атестація. Навчальний час та самостійна робота студентів. Історичні аспекти створення перших університетів та розвитку освіти в Україні. Історичні організаційні форми навчання та їх трансформація в сучасні вітчизняні, закони і принципи навчання.

Соціальна робота, її сутність і роль у сучасному суспільстві.

Соціальна робота в Україні та світі. Передумови формування соціальної політики (ціннісні, культурні, економічні передумови, територіальні, соціально-демографічні та медико-соціальні). Значення соціальної політики держави в забезпеченні прав і свобод громадян, задоволення їх основних потреб і інтересів. Кризові явища і процеси в українському суспільстві. Суспільне призначення та особливості соціальної роботи в Україні. Організація соціального захисту різних верств населення. Сутність поняття «соціальна робота». Об'єкти і суб'єкти соціальної роботи. Цінності та зміст соціальної роботи. Функції суб'єктів соціальної роботи. Система соціального обслуговування та соціальних служб в Україні. Мережа соціальних закладів України.

Модуль 2. Історико-культурні основи соціальної роботи

Історія становлення соціальної роботи. Соціальна допомога в Давніх суспільствах: Вавілоні, Єгипті, Китаї, Греції та Римі. Система допомоги в давніх іудейських та перших християнських общинах. Общинні принципи життєдіяльності і язичницький світогляд як основа взаємодопомоги у давніх слов'ян. Основні форми допомоги у давніх слов'ян.

Практика соціальної підтримки у Київській Русі. Княже піклування і церковно-монастирська допомога. Особливості приходської допомоги. Розвиток питань суспільної допомоги в християнській літературі та звичасвому праві давньоруської держави. Статус особи, яка потребує допомоги.

Розвиток соціальної допомоги в 13-19 ст. Основні тенденції у сфері соціальної допомоги європейських країн. Національно-самобутні

форми суспільної допомоги українського народу. Утвердження державно-адміністративної, розвиток громадської і приватної форм допомоги в Російській імперії. Діяльність благодійних товариств і громадських організацій. Становлення пенсійного забезпечення, кредитної справи та кооперації. Наукові дослідження соціальних проблем та їх роль у розробці питань суспільної допомоги.

Зародження професійної соціальної роботи (кінець XIX початок XX ст.) Передумови становлення професійної соціальної роботи. Основоположники соціальної роботи за рубежом. Перші вітчизняні спроби професіоналізації соціальної роботи. Основні положення концепції «держави загального добробуту» («соціальної держави»). Моделі соціальної політики і соціальної практики та їх вплив на соціальну роботу.

Розвиток вітчизняної системи соцзабезпечення у XX ст. Основні напрямки соціального забезпечення населення у довоєнний, повоєнний та після воєнний періоди. Система соціального забезпечення в 1950-1991 рр. Реформування соціальної політики України в сучасних умовах.

Модуль 3. Професійна підготовка до соціальної роботи

Професійна компетентність та особистісні якості соціального працівника. Міжнародні критерії до претендентів на навчання соціальної роботи. Професійні вимоги до знань соціального працівника. Багатоплановий характер соціальної роботи і необхідність знань з різних галузей для її успішного здійснення. Професійні обов'язки соціального працівника. Професійні вимоги до умінь спеціаліста з соціальної роботи, що впливають з його основних функцій (діагностичної, прогностуючої, правозахисної, профілактичної, соціально-медичної, психолого-педагогічної, комунікативної, організаційної та ін.). Різноманітність підходів соціального працівника до розв'язання проблем при роботі з окремими клієнтами та групами.

Моделі прийняття професійних рішень. Інтеграція знань та досвіду, як запорука якісної роботи спеціаліста соціальної служби.

Особистісні риси соціального працівника: психологічні, педагогічні, морально-етичні. Професійно-важливі інтелектуальні, вольові, особистісно-організаційні, особистісно-моральні, особистісно-комунікативні якості, їх розвиток та вдосконалення. Психографічний портрет соціального працівника.

Гуманістичні засади та принципи соціальної роботи Світоглядний, моральний та правовий аспект гуманізму. Роль держави і соціальних служб у його забезпеченні. Розширення сфери моральної свободи в регулюванні відносин між людьми в сучасних умовах. Егоїзм та альтруїзм як протилежні принципи поведінки людини. Морально-етичний аспект соціальної роботи.

Роль принципів соціальної роботи у забезпеченні науковості й ефективності соціальної роботи як цілісного механізму. Соціально-політичні та психолого-педагогічні та організаційні принципи соціальної роботи. Зміст основних принципів: гуманізму, демократизму, клієнтоцентризму, законності, компетентності, цілеспрямованості, толерантності, конфіденційності, незалежності, єдності повноважень і відповідальності. Взаємозв'язок принципів та методів соціальної роботи. Сутність соціально-економічних, організаційно-розпорядчих, психолого-педагогічних методів, їх творче використання для досягнення спільних цілей і завдань соціальної роботи. Професійна етика, найважливіші етичні концепції. Етичний кодекс соціальних працівників України. Волонтерська діяльність соціального працівника.

Формування готовності до професійної діяльності у соціальній сфері. Роль фундаментальних та спеціальних дисциплін у формуванні фахівця напряму «Соціальна робота». Мотивація, психологічна готовність та адаптація до навчання. Психофізіологічні основи розумової діяльності. Динаміка працездатності, втомі й перевтомі. Рациональний режим розумової праці. Домінантне мислення, його властивості. Психічна регуляція розумової діяльності: уважність, мнемотехніки, активізація мислення. Позитивна установка, інформаційне підготування та методи ефективної роботи на аудиторних заняттях. Форми і методи самостійної роботи студентів. Прийоми роботи з навчальною літературою. Теоретична та психологічна підготовка до виступів перед аудиторією та складання іспитів. Самовиховання в процесі навчання та самоосвіти. Самопізнання, постановка цілей, методи самовиховання. Міжособистісне спілкування в групі, культура поведінки та мови.

4. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Тема	Назва теми	год.
1	Професійна підготовка фахівців за напрямом «Соціальна робота»	2
2	Соціальна робота, її сутність і роль у сучасному суспільстві	2
3	Історія становлення соціальної роботи	8
4	Професійна компетентність та особистісні якості соціального працівника	4
5	Гуманістичні засади та принципи соціальної роботи	2
6	Формування готовності до професійної діяльності у соціальній сфері	4
	Разом	22

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ теми	Назва теми	год.
1	Соціальна робота, її сутність і роль у сучасному суспільстві	4
2	Історія становлення соціальної роботи	6
3	Професійна компетентність та особистісні якості соціального працівника	4
4	Гуманістичні засади та принципи соціальної роботи	4
6	Формування готовності до професійної діяльності у соціальній сфері	4
7	Разом	22

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ теми	Назва теми	год.
1	Професійна підготовка фахівців за напрямом «Соціальна робота»	13
2	Соціальна робота, її сутність і роль у сучасному суспільстві	9
3	Історія становлення соціальної роботи	14
4	Формування готовності до професійної діяльності у соціальній сфері	5
5	Разом	41

7. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

№ теми	Назва теми	год.
1	Історія становлення соціальної роботи	2
2	Професійна компетентність та особистісні якості соціального працівника	2
5	Гуманістичні засади та принципи соціальної роботи	1
	Разом	5

8. МОДУЛЬНА ОЦІНКА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Критерії оцінки змістовних модулів №1,2,3

Оцінка	Реферат	Доповідь	Усна відповідь	Питання та доповнення	Контрольний тест (іспит)	Сума балів
5 (відмінно)	10*3	(6-5)*4	(4-3)*4	1*4	26	100
4 (добре)	8*3	4*4	3*4	1*4	19	75
3 (задовільно)	7*3	3*5	2*4	1*4	12	60
2 (незадов. з допуском до іспиту)	4*3	2*4	1*5	1*4	6	35

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену,
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю перескладання
0-34	F	незадовільно з повторним вивченням дисципліни

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Організація навчального процесу відбувається на основі поєднання колективних занять, (лекційних, контрольних, консультативних), групових занять (семінарських/практичних) та виконання індивідуальних завдань.

Практичні заняття проводяться у формі: семінарів, практичних робіт, ділових ігор, тестувань, тренінгів, круглих столів.

Самостійна робота студентів полягає у підготовці рефератів та доповідей, виконанні творчих завдань, тестових завдань, самостійному

опрацюванні матеріалу лекційних та практичних занять, підготовці професіограми спеціаліста соціальної роботи та індивідуального плану саморозвитку.

10. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Підсумкова оцінка успішності засвоєння дисципліни «Соціальна геронтологія» виставляється на підставі суми балів набраних в ході поточної та підсумкової контрольної-оціночної діяльності, яка розраховується за формулою: $\sum_{(100)} = \text{ПНД}_{(100)}$ (\sum – загальна кількість балів, набраних студентом при вивченні дисципліни; ПНД – кількість балів набраних студентом в ході поточної навчальної діяльності та поточного контролю).

Поточний контроль і оцінювання проводиться за декількома формами організації навчання і складається з кількості балів, набраних студентом за роботу на семінарських заняттях, підготовку рефератів, доповідей та модульні завдання для поточної перевірки знань (тести). Навчальний рейтинг переводиться в традиційні залікові оцінки за такою шкалою: 90-100 балів – «відмінно»; 75-89 балів – «добре»; 60-74 балів – «задовільно»; менше 59 балів – «незадовільно».

Якщо за результатами оцінювання поточної роботи (модульним контролем), студент одержав задовільну оцінку (набрав 60 і більше балів), він може звільнитися від іспиту. Дана оцінка переноситься як підсумкова. Якщо результатом оцінювання поточної роботи студента стало набрання ним 35-59 балів, він допускається до складання іспиту. До іспиту не допускаються студенти, які протягом семестрового контролю набрали менше 35 балів. Підсумковий контроль у формі усного іспиту (письмового іспиту для студентів заочної форми навчання) надає можливість студентові підтвердити отриману в ході поточної діяльності оцінку, або підвищити її на один бал в результаті отримання на іспиті більш високої оцінки.

11. ПЛАНИ ЛЕКЦІЙНИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

МОДУЛЬ 1. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЯК ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА ТА ГАЛУЗЬ НАУКОВИХ ЗНАТЬ

Тема 1. Професійна підготовка фахівців за напрямом «Соціальна робота»

Лекція 1 (2 години)

План

1. Підготовка фахівців за напрямом «Соціальна робота» в системі вищої освіти.
2. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес.
3. Зміст освіти бакалаврів та спеціалістів соціальної роботи.
4. Форми організації навчального процесу у ВНЗ.
5. Контроль знань. Рейтингова система оцінки.
6. Історичні аспекти розвитку освіти в Україні.

Література

1. Класифікатор професій ДК 003:2010. – Видання офіційне. – К. : Соцінформ, 2010. – 746 с.
2. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра (в частині розподілу загального навчального часу за циклами підготовки, переліку та обсягу нормативних дисциплін), галузь знань – 1301 «Соціальне забезпечення», напрям підготовки – «Соціальна робота». – Луганськ, 2009. – 12 с.
3. Вступ до соціальної роботи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. - К.: Академвидав, 2005. - 304 с.
4. Карпенко О.Г. Професійне становлення соціального працівника: Навчально-методичний посібник. – К.: ДЦССМ, 2004. – 164 с. ISBN 966-7815-56-0) – С. 15-17.
5. Лозниця В.С. Психологія і педагогіка: Основні положення/ Навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – К.,1999.
6. Мигович І.І. Соціальна робота - навчальна дисципліна та сфера діяльності / Іван Іванович Мигович // Віче. – 2008. – № 19. – С. 41-43.
7. Мигович І. І. Інституціоналізація соціального забезпечення як галузі знань [Текст] / І. І. Мигович, Г. М. Попович // Магістеріум : збірник / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». – К.: Академія, 2008. – Вип. 32 : Соціальна робота і охорона здоров'я. – С. 68–73.

8. Мигович І. Становлення соціальної роботи як науки в Україні
Іван Мигович // Соціальна політика і соціальна робота. – 1998. – № 1/2. – С. 68-77.
9. Поліщук В.А. Професійна підготовка фахівців для соціальної сфери: зарубіжний досвід Посібник. - Тернопіль. 2002. - 222 с.
10. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів : справочное издание / ред.: А.Й. Капська, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухова. - Київ : [б. и.], 2000. - 260 с. (с. 226)
11. Тополь О. Нормативне та навчально-методичне забезпечення підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах / О. Тополь // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка / Чернігівський національний педагогічний університет. – Вип. 90. – Чернігів, 2011. – С. 218-221. (Серія : Педагогічні науки)
12. Тополь О. Професійне становлення фахівця із соціальної роботи /О. Тополь // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів, 2010. – Серія «Педагогічні науки». – С. 122-125
13. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. - К.,2001.

Самостійна робота студентів (13 години)

Завдання

1. Що розуміють під змістом освіти?
2. Якими документами визначається зміст освіти?
3. З якого матеріалу може складатися зміст навчального посібника?
4. Які елементи включає контроль навчання?
5. Назвіть функції контролю.
6. Основні педагогічні вимоги до контролю.
7. Види та методи контролю.
8. Які оцінки використовувались у Київській духовній академії (XVII ст.)?
9. Які історичні форми навчання використовуються в сучасній педагогіці?

Тема 2. Соціальна робота, її сутність і роль у сучасному суспільстві

Лекція 2 (2 години)

План

1. Соціальна робота в Україні та світі.
2. Передумови формування соціальної політики.
3. Сутність поняття «соціальна робота».

4. Об'єкти і суб'єкти соціальної роботи.
5. Функції суб'єктів соціальної роботи.
6. Система соціального обслуговування та соціальних служб в Україні.

Семінарське заняття 1,2 (4 години)

План

1. Ціннісні та культурні передумови формування соціальної політики.
2. Економічні передумови.
3. Територіальні передумови.
4. Соціально-демографічні та медико-соціальні передумови.
5. Цінності та зміст соціальної роботи.
6. Мережа соціальних закладів України.

Самостійна робота студентів (9 годин)

Завдання

1. Що означає термін «соціальне»?
2. Як визначена українська держава в Конституції України.
3. На кого розрахована соціальна робота?
4. Назвіть суб'єктів соціальної роботи та їх функції?
5. Назвіть вразливі групи населення. Проаналізуйте, які інструменти соціальної політики застосовуються при розв'язанні проблем цієї групи.

Література

1. Конституція України (28 червня 1996 р.).- К., 1996
2. Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи на межі тисячоліть: Монографія. — К.: УДСССМ, 2001.
3. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи / А.Й. Капська, О.В. Безпалько, Р.Х. Вайнола: Загальна редакція А.Й. Капської. – К., 2002. – 164с.
4. Антология социальной работы. — М., 1994–1995. — Т. 1–3.
5. Бурая Н.П. Соціальна робота: Навч. посібник.- Харків: Університет внутрішніх справ, 1995.-104с.
6. Новікова О. Концепція соціальної політики України: проблеми і шляхи розв'язання. // Соціальна політика і соціальна робота. - №1-2, 1998.
7. Соціальна робота в Україні: перші кроки/ Під редакцією В. Полтавця .- К.: Видавничий дім "KM Academia", 2000.- 236 с.
8. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи / За ред. Козубовської І.І., Мигович І.І. – Ужгород, 2000. – 250 с.
9. Попович Г. М. Інституціалізація соціальної роботи в Україні. Монографія. . Ужгород: Гражда, 2003. - 184 с.
10. Попович Г.М. Соціальна робота в Україні і за рубежом: Навчально-методичний посібник. - Ужгород: Гражда, 2000. -

МОДУЛЬ 2. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Тема 3. Історія становлення соціальної роботи

Лекція 3 (2 години)

План

1. Соціальна допомога в Давніх суспільствах.
2. Основні форми допомоги у давніх слов'ян.
3. Соціальна підтримка у Київській Русі.
4. Княже піклування.
5. Церковно-монастирська та приходська допомога.
6. Статус особи, яка потребує допомоги.

Семінарські заняття 3 (2 години)

План

1. Соціальна допомога у Вавілоні, Давньому Єгипті, Давньому Китаї, Греції та Римі.
2. Система допомоги в давніх іудейських та перших християнських общинах.
3. Общинні принципи життєдіяльності і язичницький світогляд як основа взаємодопомоги у давніх слов'ян.
4. Практика соціальної підтримки у Київській Русі.
5. Розвиток питань суспільної допомоги в християнській літературі та звичаєвому праві давньоруської держави.

Самостійна робота студентів (4 години)

Завдання

1. Зробіть порівняльний аналіз архаїчних форм допомоги в античних державах. Що лежало в їх основі?
2. Розкрийте суть християнської ідеології милосердя.
3. Перерахуйте фактори, які мали визначальний вплив на формування соціальної допомоги в давніх слов'ян.
4. Охарактеризуйте основні форми допомоги у давніх слов'ян.
5. У наведеній нижче літературі відшукайте роз'яснення таких різновидностей допомоги, як «братчина», «приймацтво», призначення громадських родичів, піклування про годованців, «толока», «супряга» і т. ін.
Згадайте, які з них (повністю, частково, у видозміненій формі) збереглися в сучасних звичаях нашого народу або практиці допомоги.
6. Охарактеризуйте зміни, які внесло християнство в ідеологію допомоги нужденним на Русі.

7. Чому княжа допомога характеризується дослідниками як суперечливе явище? Розкрийте зміст благодійної діяльності київських князів.
8. У чому проявлявся контроль держави , щодо церковно-монастирської форми опіки ?
9. Які риси приходської допомоги дозволяють дослідникам порівнювати її з громадською?
10. Сформулюйте основні теоретичні положення християнської літератури щодо проблем суспільної допомоги.
11. За поданою нижче схемою розпочніть будувати таблицю «Структура соціальної допомоги» (у давніх слов'ян та в Київській Русі): Суб'єкти допомоги – Філософія (ідеологія) допомоги - Об'єкти допомоги - Види допомоги.

Література

1. Мельников В. П., Холостова Е. И. История социальной работы в России: Учебное пособие. - М.: Социально-технологический институт, 1998. – 220 с.
2. Попович Г. М. Соціальна робота в Україні і за рубежом: Навчально-методичний посібник. - Ужгород: Гражда, 2000. - 134 с.
3. Фирсов М. В. История социальной работы в России: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. - С. 13-82.
4. Фирсов М.В. Введение в теоретические основы социальной работы (историко-понятийный аспект). - М.: Изд-во «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. - С. 57-60, 72-78.
5. Милосердие: Учебное пособие / Под ред. М.П. Мчедлова. - М.: «Российская
6. политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1998. - С. 13-23.
7. Проблемні завдання для засвоєння матеріалу

Лекція 4 (2 години)

План

1. Розвиток соціальної допомоги в 13-19 ст.
2. Соціальна допомога в європейських країнах.
3. Національно-самобутні форми суспільної допомоги українського народу.
4. Державно-адміністративна, громадська і приватна допомога в Російській імперії.
5. Діяльність благодійних товариств і громадських організацій.
6. Становлення пенсійного забезпечення, кредитної справи та кооперації.

Семінарське заняття 4 (2 години)

План

1. Зміна статусу особи, яка потребує допомоги.
2. Державні підходи до надання соціальної допомоги.
3. Соціальний устрій козацької республіки.
4. Благодійні функції української громади.
5. Становлення системи державної соціального забезпечення в Західній Європі, Україні та Росії у 19 столітті.
6. Розвиток поглядів на соціальну допомогу в Америці.

Самостійна робота студентів (6 годин)

Завдання

1. Охарактеризуйте основні тенденції у сфері соціальної допомоги європейських країн.
2. З чим пов'язана зміна статусу особи, яка потребує допомоги?
3. Співставте теологічні і соціетальні підходи до особистості користувачів соціальних послуг та їх проблем.
4. Охарактеризуйте заходи, яких докладалося проти професійного жебрацтва в Західній Європі й Російській імперії.
5. Оцініть зміни, які внесли державні підходи в ідеологію соціальної допомоги.
6. Наведіть аргументи про необхідність розвитку державної системи допомоги в цей історичний період.
7. Поясніть причини паралельного розвитку державної допомоги, приватної і громадської благодійності.
8. Класифікуйте наведені в тексті та в рекомендованій літературі інститути допомоги на «відкриті» і «закриті».
9. Роль братств і козацтва у розвитку традицій суспільної допомоги в Україні.
10. Поповніть таблицю «Структура соціальної роботи» даними вивченої теми.

Література

1. Холостова Е. И. Генезис социальной работы в России. - М., 1995. - С. 11-12.
2. Матковська О. В. Львівське братство: культура і традиції. Кінець XVI перша половина XVII ст. - Львів: Каменярь, 1996. - 71 с.
3. Церковні братства // Український історичний календар. - К., 1994.- 95 с.
4. Субтельний О. Україна: історія / Пер. з англ. . 3-тє вид., перероб. і доп. - К.: Либідь, 1993. - С. 95-227.

5. Соціологічна думка України: Навчальний посібник / М. В. Захарченко, В. Ф. Бурлачук, М. О. Молчанов та ін. - К.: Заповіт, 1996. - 424 с.

Лекція 5 (2 години)

План

1. Зародження професійної соціальної роботи
2. Соціальна робота за рубежом.
3. Перші вітчизняні спроби професіоналізації соціальної роботи.
4. Основні положення концепції «соціальної держави».
5. Моделі соціальної політики і соціальної практики та їх вплив на соціальну роботу.

Лекції 6 (2 години)

План

1. Вітчизняна система соцзабезпечення у ХХ ст.
2. Основні напрямки соціального забезпечення населення у довоєнний, повоєнний та після воєнний періоди.
3. Діяльність товариства Червоного Хреста та інших благодійних організацій.
4. Система соціального забезпечення в 1950-1991 рр.
5. Реформування соціальної політики України в сучасних умовах.

Семінарське заняття 5 (2 години)

План

1. Передумови становлення професійної соціальної роботи.
2. Основоположники соціальної роботи за рубежом.
3. Професіоналізація соціальної роботи в Україні.
4. Становлення пенсійного забезпечення, кредитної справи та кооперації.
5. Вирішення соціальних проблем благодійними товариствами, громадськими організаціями і приватними особами.
6. Радянська система соцзабезпечення.
7. Реформування соціальної політики України в сучасних умовах.

Самостійна робота студентів (2 години)

Зародження професійної соціальної роботи

Завдання

1. Охарактеризуйте передумови становлення професійної соціальної роботи у США і країнах Західної Європи. Порівняйте їх із подіями, що відбуваються у сфері суспільної опіки на рубежі ХІХ-ХХ ст. в Україні.

2. Використайте аналіз основних стадій професіоналізації соціальної роботи для обґрунтування її появи як окремої професії.
3. На основі вивченого матеріалу висловіть свою думку щодо бачення історії соціальної роботи від теорії до практики, та .від практики до теорії.
4. Назвіть особливості підходів до здійснення соціальної допомоги М. Річмонд і Д. Адамс.
5. Співставте перші спроби професійної підготовки соціальних працівників в Україні і Росії та за рубежом.
6. Продовжуйте будувати таблицю «Структура соціальної роботи».

Література

1. Козлов А. А. Социальная работа за рубежом: состояние, тенденции, перспективы: Сборник научных очерков. - М.: Флинта, 1998.- 224 с.
2. Соловьев А. Процесс рождения новых профессий: социальная работа в США, Великобритании и России //Взаимосвязь социальной работы и социальной политики / Под ред. Ш. Рамон. - М.: Аспект Пресс, 1997.- С. 105-121.
3. Чорбинский С. И. Социальная работа и социальные программы в США. . М.: Центр общечеловеческих ценностей, 1992. - 149 с.
4. Некрасов А. Исследователи социальной работы за рубежом // Российский журнал социальной работы, 1997. - № 1/5. - С. 164-167.
5. Колков В. В., Студенова Е. Г. Основоположники социальной работы за рубежом // Российская энциклопедия социальной работы. В 2 т. Т. 2. - М., 1997. - С. 77-84.
6. Лейби Д. История социального обеспечения // Энциклопедия социальной работы. В 3 т. Т. 1. /Пер с англ. - М.: Центр общечеловеческих ценностей, 1993.- С. 398-412.

Самостійна робота студентів (2 години)

Моделі соціальної політики

Завдання

1. Назвіть головну ідею «держави загального добробуту».
2. Які параметри використовуються при характеристиці соціальної держави?
3. Поясніть значення слів «етатизм», «патерналізм», «корпоративізм».
4. Використайте наведену нижче літературу та інші матеріали, щоб презентувати одну з моделей на прикладі конкретної держави.
5. Ваші роздуми щодо ролі соціальної роботи в Німеччині в період фашистського режиму. До якої із складових професійної діяльності (знання, навички, цінності) ці історичні події мають пряме відношення?

6. У ст. 1. Конституції України вказано, що Україна - соціальна держава. Які статті цього Основного Закону України і яким чином підтверджують це положення?

Література

1. Смирнова Е. Р. Государство всеобщего благосостояния /Российская энциклопедия социальной работы. В 2-х т. Т. 1. - М., 1997. - С. 113 - 119.
2. Справочное пособие по социальной работе / П. С. Алексеева, П. В. Бобкова, Г. Ю. Бурлака и др.; Под ред. А. М. Панова, Е. И. Холостовой. - М.: Юрист, 1997.- 168 с.
3. Словарь-справочник по социальной работе / Под ред. Е. И. Холостовой. - М.: Юрист, 1997.- 424 с.
4. Социальная работа // Под общ. ред. В. И. Курбатова.- Ростов н/Д: «Феникс», 1999.- 576 с.
5. Козлов А. А. Социальная работа за рубежом: состояние, тенденции, перспективы: Сб. науч. очерков.- М.: Флинта, 1998.- 224 с.
6. Лоренц У. Социальная работа в изменяющейся Европе / Ассоциация психиатров Украины.- К.: Сфера, 1997.- 199 с.
7. Соціальна робота в Україні: перші кроки / Під ред. В. Полтавця. - К.: Видавничий дім «KM Academia», 2000. - 236 с.
8. Ганслі Теренс М. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. - К.: Основи, 1996.- 238 с.
9. Фирсов М. В., Студенова Е. Г. Теория социальной работы. —М.: Владос, 2000.

Індивідуальна робота студентів (2 години)

Системи соціального забезпечення у ХХ ст.

Завдання

1. Використовуючи знання з історії України, охарактеризуйте зміни, які відбувалися в українському суспільстві на початку ХХ ст.
2. Яку модель соціального забезпечення було обрано в СРСР? Обґрунтуйте свої міркування на основі матеріалу, вивченого в попередньому розділі.
3. Проаналізуйте основні напрямки соціального забезпечення у довоєнний період. Чим вони відрізнялися від тих, які практикувались в Україні в попередні історичні часи?
4. На яких особливостях соціальної роботи в період Другої світової війни варто оголосити?
5. В яких напрямках велась соціальна робота в післявоєнний період?
6. З чим пов'язані сучасні зміни у соціальній політиці України? Як вони відображаються на практиці здійснення соціальної роботи ?
7. Завершіть таблицю «Структура соціальної роботи» даними цієї теми і підготуйте її для усної презентації в аудиторії.

Література

1. Фирсов М. В. История социальной работы в России: Учебное пособие. - М.: Изд-во МГСУ «Союз», 1998. - 246 с.
2. Субтельний О. Україна: історія / Пер. з англ. 3-тє вид., перероб. і доп. - К.: Либідь, 1993. - 720 с.
3. Социальная работа // Под общ. ред. В. И. Курбатова. - Ростов н/Д: «Феникс», 1999. - 576 с.
4. Україна: Поступ у ХХІ століття: Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки: Послання Президента України до Верховної Ради України, 2000.- 93 с.
5. Новікова О. Концепція соціальної політики України: проблеми і шляхи розв'язання // Соціальна політика і соціальна робота, 1998. - № 1-2(5,6). - С. 5-15.
6. Соціальна робота в Україні: перші кроки / Під ред. В. Полтавця. . К.: Видавничий дім «KM Academia», 2000.- 236 с.
7. Усиченко І., Віленський Ю., Заграничний О. І доброта, і милосердя. - К., 1996. - 32 с.
8. Буньйон Ф. Від дипломатичної конференції 1949 до нового тисячоліття // Вісник Червоного Хреста, 1999.- № 1. - С. 3-5.

МОДУЛЬ 3. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ДО СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Тема 4. Професійна компетентність та особистісні якості соціального працівника

Лекція 7,8 (4 години)

План

1. Міжнародні критерії до претендентів на навчання соціальної роботи.
2. Ролі та функції соціальних працівників.
3. Професійні обов'язки соціального працівника.
4. Професійні вимоги до теоретичних знань та практичних умінь соціального працівника.
5. Особистісні риси та професійно-важливі якості соціального працівника.
6. Психографічний портрет соціального працівника.

Практичне заняття 6,7 (4 години)

План

1. Побудова професіограми соціального працівника.
2. Опрацювання діагностичних методик з визначення професійно-важливих здібностей та якостей.
3. Моделі прийняття професійних рішень (Ділова гра)

Індивідуальна робота студентів (2 години)

1. На основі розробленої Вами професіограми соціального працівника складіть індивідуальний план саморозвитку відповідних знань, умінь та якостей.

Література

1. Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні і за кордоном: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 5-6 травня 2003р.

- Ужгород / За заг. ред. І.В. Козубовської, І.І. Миговича. – Ужгород: Мистецька лінія, 2003. – 361с.
2. Кадровое обеспечение социальных служб: Состояние и перспективы развития. — М., 1997.
 3. Поліщук В.А. Професійна підготовка фахівців для соціальної сфери: зарубіжний досвід Посібник. - Тернопіль. 2002. - 222 с.
 4. Профорієнтаційна робота з молоддю: професія – соціальний працівник, І.В. Козубовська, В.В. Сагарда, М.В. Опачко та ін. / За ред. І.В. Козубовської. – Ужгород, УжНУ, 2002. – 319с.
 5. Роджерс Г. Сравнительный подход к практической подготовки студентов к социальной работе // Обучение практике социальной работы: международный опыт и перспективы. – М., 1997. – С. 150 -170.
 6. Соціальна робота в Україні і за рубежом: психолого-педагогічні, правові, соціологічні, медичні аспекти (Збірник наукових статей)/ Упорядники І.В. Козубовська , О.В.Співаковський – Ужгород: Видавництво "Мистецька лінія", 2002. – 328 с.
 7. Холостова Е. И. Профессиональный и духовно-нравственный портрет социального работника. — М., 1993.

Тема 5. Гуманістичні засади та принципи соціальної роботи

Лекція 9 (2 години)

План

1. Гуманістичні основи соціальної роботи.
2. Соціально-політичні та психолого-педагогічні принципи соціальної роботи.
3. Організаційні та специфічні принципи соціальної роботи.
4. Види, напрями та методи соціальної роботи.
5. Професійна етика, найважливіші етичні концепції.
6. Волонтерська діяльність соціального працівника.

Семінарське заняття 8 (2 години)

План

1. Світоглядний, моральний та правовий аспект гуманізму.
2. Егоїзм та альтруїзм як протилежні принципи поведінки людини.
3. Морально-етичний аспект соціальної роботи.
4. Етичний кодекс соціальних працівників України.

5. Сутність принципів: гуманізму, демократизму, клієнтоцентризму, законності, компетентності, цілеспрямованості, толерантності, конфіденційності, незалежності, єдності повноважень і відповідальності.

Індивідуальна робота студентів (1 година)

1. Наведіть приклади морально-етичних конфліктів в роботі соціального працівника

Література

1. Андрущенко В.П. Філософія соціальної роботи в Україні на рубежі століть // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - №1, 2002.
2. Джо Лукас. Етнічні принципи та цінності соціальної роботи. Соціальна робота в Україні: перші кроки. – К., 2000. - С. 29.
3. Етика соціальної роботи: принципи і стандарти. Ухвалені Міжнародною федерацією соціальних працівників (МФСП). Коломбо, Шрі-Ланка, 6-8 липня 1994 року. // Соціальна політика і соціальна робота. - №4, 1998.
4. Соціальна робота: навчальний посібник// Соціальна робота. Книга II. – К.: ДЦССМ, 2002 – 440 с.
5. Энциклопедия социальной работы. В 3 т. Т. 1.: Пер с англ. - М.: Центр общечеловеческих ценностей, 1993. - 480 с.

Практичне заняття 9 (2 години)

Круглий стіл «Технологій соціальної роботи з групами ризику»

Питання

1. Проблеми порушення соціалізації та ризикована поведінка (формування девіантної поведінки; протиріччя освіти та виховання; сімейне насильство та його наслідки; соціальна інвалідність).
2. Види й особливості негативних явищ у суспільстві (наркоманія, ВІЛ/СНІД, ХПСШ, злочинність).
3. Види груп ризику (вікові та соціально-психологічні особливості груп ризику; моделі ризикової поведінки; умови формування груп ризику).
4. Візуальна діагностика: зовнішні прикмети субкультури груп ризику.
5. Стратегії, зміст та методи роботи з групами ризику. Міжнародний досвід роботи з групами ризику.
6. Особливості спілкування з групами ризику.
7. Реабілітаційні підходи у роботі з групами ризику.
8. Волонтерська діяльність з групами ризику

Література

1. Актуальні аспекти соціальної роботи з девіантною молоддю: Методичний посібник. - Донецьк, 1996. - 112с.
2. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / А.Й. Капська, О.Б. Безпалько, Р.Х. Вайнола. / Заг. ред. А.Й. Капської. – К., 2002, - 164с.
3. Вовканич М.Д. Технології соціально-психологічної роботи з клієнтами, які схильні до суїциду (Навчально-методичний посібник).- Ужгород, 2002.
4. Зверева І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми і молоддю в Україні: Теорія і практика: Монографія. — К., 1998.
5. Професійна робота з молоддю: професія - соціальний працівник. - Навчально-методичний посібник. І.В.Козубовська, В.В.Сагарда, М.В.Опачко, М.М.Дідик, В.А.Горват/ Загальна ред. І.В.Козубовської.- Ужгород, 2002.

Тема 6. Формування готовності до професійної діяльності у соціальній сфері **Лекція 10,11 (4 години)**

План

1. Мотивація, психологічна готовність та адаптація до навчання.
2. Психічна регуляція розумової діяльності: уважність, мнемотехніки, активізація мислення. Динаміка працездатності, втому й перевтома.
3. Позитивна установка, інформаційне підготування та методи ефективної роботи на аудиторних заняттях.
4. Методи самостійної роботи студентів.
5. Теоретична та психологічна підготовка до виступів перед аудиторією та складання іспитів.
6. Самовиховання в процесі навчання та самоосвіти.

Практичне заняття 10 (2 години)

План

1. Вправи з розвитку концентрації, переключення, розподілу уваги.
2. Вправи з розвитку зорової, слухової, образної пам'яті.
3. Прийоми розвитку логічного та інтуїтивно-образного мислення..

Практичне заняття 11 (2 години)

План

1. Діагностика ціннісних орієнтацій та самооцінки.
2. Тренінг самоствердження, впевненості у собі.

3. Структура індивідуального плану саморозвитку.

Самостійна робота студентів (5 години)

Завдання

2. На основі знань з загальної психології оберіть методики та визначте особливості Ваших психічних процесів: пам'яті, мислення та уваги (продуктивність, стійкість, розподіл та швидкість переключення).
3. Визначте, який вид пам'яті у Вас переважає.
4. Продіагностуйте Ваші індивідуально-типологічні та характерологічні особливості.
5. Продіагностуйте комунікативні та організаторські здібності.
6. Визначте рівень розвитку вольових якостей.
7. Продіагностуйте Ваші внутрішні стани.
8. На основі розробленої Вами професіограми соціального працівника складіть індивідуальний план саморозвитку відповідних знань, умінь та якостей.
9. Запропонуйте і обґрунтуйте обрані форми і методи самовиховання.

Література

1. Александровский Ю.А. Познай и преодолей себя: (Наедине сов семи...)- М.: Политиздат, 1992
2. Андреев О.А., Хромов Л.Н. Тренировка внимания.- Мінськ.: Універсітєцкае, 1997
3. Герасимова О.А. Комплекс методик для личностно-профессионального самопознания будущего учителя. – К.: ООО “Международное финансовое агентство”, 1997. – 76 с.
4. Гільбух Ю.З. Як учитися і працювати ефективно.- Вид. 2, перероб.- К.: «Віпол», 1993
5. Данилова В. Как стать собой. Психотехника индивидуальности. Пособие для самообразования. – Х.: РНП «Оригинал», ИМП «Рубикон», 1994.
6. Лукашевич М.П. Теорія і практика само менеджменту: Навч.посібник.- К.: МАУП, 1999
7. Мостова І. Першокурснику: поради психолога.- К.: Тандем, 2000.- 76 с.
8. Орлов Ю.М. Самопознание и самовоспитание характера. – М.: Просвещение, 1987. – 224 с.
9. Оржеховська В.М., Хітько Т.В., Кириленко С.В. Посібник з самовиховання. – К., 1996.
10. Романова М.Ю. Основи загальної психодіагностики. Навчально-методичний посібник.- Ужгород, 2002
11. Сидоров В. Навчання практиці соціальної роботи в Україні, шлях до Європи //Соціальна політика і соціальна робота.- 2002.- №3-4.
12. Сухомлинський В.О. Виховання і самовиховання / Збірник творів у 5-ти т. Т.5. – С. 229–239.

13. Рувинский Л.И. Самовоспитание личности. – М.: Мысль, 1984. – 140 с.
14. Рувинский Л.И. Самовоспитание чувств, интеллекта, воли. – М.: Знание, 1983. – 159 с.
15. Технології соціально-педагогічної роботи: Навчальний посібник / За ред. проф. А.Й. Капської. – К., 2000.
16. Томан І. Як удосконалювати самого себе (Пер. з чес.). – К.: Політвидав України, 1984.

12. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.

Блок завдань для самостійної роботи спряє:

- опануванню теоретичним матеріалом ;
- формуванню вмінь та навичок застосовувати методи психології для вивчення певних психічних феноменів;
- використанню набутих знань для особистісного та професійного самоаналізу;
- вирішуванню складних практичних ситуацій взаємодії в діаді, малій групі та соціумі взагалі.

Самостійна робота студентів здійснюється за декількома

типами:

Самостійна робота з теоретичним матеріалом (СРТМ) – це самостійне позааудиторне письмове виконання ряду завдань для засвоєння навчального матеріалу на рівні “відтворення” і “розуміння”.

Можливі такі **види завдань**:

- реферування анотування рекомендованої літератури;
- формулювання висновків і підсумків;
- відповіді на запитання і самостійне формулювання запитань до навчальної теми;
- складання термінологічних словників, планів;
- наведення прикладів, опис ситуацій;
- аналіз і вирішення ситуацій, задач;
- узагальнення, конкретизація, інтерпретацію теоретичного матеріалу.
- звіти з самостійної роботи.

Формами контролю СРТМ є:

- а) Реферати, доповіді, творчі завдання;
- б) Тести для самоконтролю.

Самостійна робота з практичних завдань та по підготовці до практичних занять, закріпленню їх результатів (СПРЗ) – самостійне позааудиторне практичне виконання ряду завдань для засвоєння

навчального матеріалу на рівні “застосування” і “створення”. Можливі

види занять:

аналіз і вирішення ситуацій;

вправи;

спостереження;

експерименти;

психодіагностика, аналіз результатів психодіагностики;

Формами контролю СПРЗ є

виконання психодіагностичних тестів.

Контрольна робота (КР) – індивідуальне чи групове виконання ряду контрольних завдань для перевірки реалізації навчальних цілей – досягнення запланованих рівнів засвоєння навчального матеріалу теоретичного і практичного блоків тем.

Видами контрольних завдань є дидактичні тести.

13. ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Передумови формування соціальної політики.
2. Державна соціальна політика стосовно вразливих груп населення.
3. Система соціального обслуговування та соціальних служб в Україні.
4. Соціальна допомога в Давніх суспільствах.
5. Основні форми допомоги у давніх слов'ян.
6. Соціальна підтримка у Київській Русі.
7. Церковно-монастирська та приходська допомога у Київській Русі.
8. Соціальна допомога в європейських країнах у 13-19 ст.
9. Національно-самобутні форми суспільної допомоги українського народу.
10. Державно-адміністративна, громадська і приватна допомога в Російській імперії.
11. Заснування та роль благодійних товариств і громадських організацій у наданні соціальної допомоги.
12. Становлення пенсійного забезпечення, кредитної справи та кооперації.
13. Становлення системи державної соціального забезпечення в Західній Європі, Україні та Росії у 19 столітті.
14. Становлення системи державної соціального забезпечення в Україні та Росії у 19 столітті.
15. Становлення системи державної соціального забезпечення в Америці у 19 столітті.
16. Моделі соціальної політики і соціальної практики.
17. Вітчизняна система соцзабезпечення у XX ст.

18. Основні напрямки соціального забезпечення населення у довоєнний, повоєнний та після воєнний періоди.
19. Порівняння Радянської та сучасної системи соцзабезпечення.
20. Діяльність товариства Червоного Хреста та інших благодійних організацій.
21. Гуманістичні основи соціальної роботи.
22. Принципи соціальної роботи.
23. Організаційні та специфічні принципи соціальної роботи.
24. Професійна етика соціального працівника.
25. Волонтерська діяльність соціального працівника.
26. Егоїзм та альтруїзм як протилежні принципи поведінки людини.
27. Морально-етичний аспект соціальної роботи.
28. Технології соціальної роботи з різними групами споживачів соціальних послуг

14. КОНТРОЛЬНИЙ ТЕСТ

Дидактичний тест

А. Під змістом освіти розуміють систему, що криє в собі:

- 1) мораль;
- 2) світогляд;
- 3) знання;
- 4) уміння;
- 5) навички.

Б. Зміст освіти визначається такими документами:

- 1) навчальним планом;
- 2) підручниками;
- 3) науково-популярною літературою;
- 4) навчальною програмою;
- 5) навчальними посібниками.

В. Зміст навчального посібника можуть складати:

- 1) бібліографія;
- 2) емпіричний матеріал;
- 3) поглиблений розгляд окремих тем;
- 4) повне розроблення усіх тем;
- 5) художньо-гіпотетичний виклад природного явища.

Г. До навчальних посібників належать:

- 1) довідники;
- 2) монографії;
- 3) хрестоматії;
- 4) підручники;
- 5) збірники вправ і задач.

Д. Залежно від характеру розміщення навчального матеріалу розрізняють програми:

- 1) ступеневі;
- 2) розгалужені;
- 3) лінійні;
- 4) спіральні;
- 5) комбіновані.

Е. Засобами програмованого навчання можуть бути:

- 1) програмовані підручники;
- 2) розлінієш зошити;
- 3) зошити з друкованою основою;
- 4) сигнальні картки;
- 5) контрольні машини.

Є. Контроль навчання означає:

- 1) перевірку;
- 2) оцінку;
- 3) дублювання;
- 4) облік;
- 5) екстраполювання.

Ж. У Київській духовній академії (XVII ст.) використовували такі оцінки:

- 1) відмінно;
- 2) добре;
- 3) навчання охочеретельне;
- 4) навчання підле;
- 5) навчання задовільне.

З. Відомі такі основні функції контролю:

- 1) контролююча;
- 2) релаксаційна;
- 3) виховна;
- 4) що розвиває;
- 5) навчальна.

И. Основні педагогічні вимоги до контролю:

- 1) етичність ставлення до школяра;
- 2) гласність;
- 3) об'єктивність;
- 4) ритмічність;
- 5) усебічність.

І. Існують такі види контролю:

- 1) поточний;
- 2) підсумковий;
- 3) стабільний;
- 4) попередній;

5) періодичний.

І. В педагогічній практиці використовують такі методи контролю:

- 1) іспити;
- 2) медитація;
- 3) тестовий контроль;
- 4) комбінований контроль;
- 5) спостереження.

15. КОРОТКИЙ ІСТОРИКО-ПОНЯТІЙНИЙ СЛОВНИК СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Альтруїзм (від лат. alter - інший) - система ціннісних орієнтацій особистості, у якій центральним мотивом і критерієм оцінки виступають інтереси іншої людини чи соціальної спільноти. Безкорисливе піклування про благо інших і готовність жертвувати для інших своїми особистими інтересами; протилежне - егоїзм.

Термін А. вперше ввів О. Конт (1798-1857), який побудував на ньому систему етики, використовуючи такі форми А., як милосердя, благодіяння, повага та ін.

Благополуччя - забезпеченість населення необхідними матеріальними і духовними благами; виражається системою показників, які характеризують рівень життя.

Братчина - прадавній обрядовий звичай слов'ян. «Брати» - люди, об'єднані спільними заняттями, умовами життя; свято, святковий ритуал. Б.- так називались спільні свята в складчину: зсипка, мирщина, які мали не тільки обрядовий, а й благодійний характер. У південних слов'ян братчина виражалась в опікуванні хворих і бідних, похованні померлих.

Благодійність . альтруїстична діяльність, спрямована на надання фінансової та іншої допомоги тим, хто її потребує, на поліпшення умов функціонування суспільства та його частин. Може здійснюватися приватними особами, громадськими та релігійними організаціями і державою.

Богадільні (від словосполучення «Бога деля») - в XIX ст. соціальні установи приказів суспільної опіки, розраховані на людей із всіх суспільних станів, які не мали родичів для матеріальної підтримки і забезпечення (убогі, каліки, люди похилого віку, вдови, невиліковно хворі, душевнохворі). Виконували функції пенітенціарійних закладів для таких соціальних груп: скалічені бродяги, нездатні йти у Сибір; жінки із грудними дітьми, тимчасово вислані на поселення; скалічені солдати арештантських рот; особи, виключені із духовного сану за пороки.

Бродяга - бездомна людина, що не має постійного місця проживання, сталого заняття, роботи.

Бродяжництво - соціальне явище, яке характеризується мандруванням (поневір'янням) осіб без певного місця проживання протягом тривалого часу на території країни або в межах населеного пункту.

Будинки працелюбства (робітні будинки) - благодійні заклади, які здійснювали трудове перевиховання окремих категорій шляхом надання їм роботи і притулку.

Будинки сирітські - в XIX ст. державні заклади приказів суспільної опіки, призначені для виховання і опіки сиріт віком до 12 р. У сирітські будинки віддавались діти із купецьких, міщанських верств, різночинців,

цехових робітників. Хлопчики після досягнення 12 років влаштовувались у місцеві гімназії, фельдшерські школи, школи садівництва, виноробства і землеробства, до благодійників, купців, фабрикантів, художників, ремісників, приватні і державні типографії. Дівчатка - у дівочі виховні заклади, приватні пансіонати, до благодійників, майстрів.

Виправна система - спеціально організована система установ, на які покладається виконання призначеного за вироком суду покарання у вигляді позбавлення волі (виправно-трудова колонія, в'язниці, виховні колонії).

Виправно-трудова колонія - установа, де відбувають покарання неповнолітні злочинці, позбавлені волі. Зміст діяльності В. т. к. . забезпечення виконання покарань, перевиховання, професійно-технічне навчання засуджених віком від 14 до 18 років. Існують колонії окремо для юнаків і для дівчат, загального і посиленого режиму. Побутові умови, норми харчування і режим визначаються з урахуванням вікових особливостей.

Вихованці (годованці) - общинна, мирська форма підтримки сиріт, яка передбачала їх почергове перебування і харчування в різних сім'ях. Їм могли призначити «громадських» родичів, які брали їх на своє утримання. Проте, якщо сирота мав господарство, община протидіяла усиновленню.

Волонтерство - добровільне прийняття обов'язків по наданню безоплатної соціальної допомоги, послуг, патронажу над інвалідами, хворими та людьми похилого віку, а також особами і соціальними групами, що виявилися в складній життєвій ситуації.

Гарантія соціальна - сукупність матеріальних і юридичних засобів, які забезпечують реалізацію конституційних соціально-економічних і соціально-політичних прав членів даного суспільства (право на працю, освіту, медичну допомогу і т. д.).

Генезис соціальної роботи (від грец. *породжую, створюю*) - походження, становлення, зародження, розвиток особливої суспільної діяльності (пізніше науки), відмінної від інших.

Госпіталь - будинок піклування для хворих, скалічених, людей похилого віку. Госпіталі виступали в якості пенітенціарійних закладів для окремих категорій нездолених людей: скалічених бродяг, ув'язнених, жебраків та ін.

Група соціального ризику - група, яка об'єднує людей, що піддані небезпечним негативним впливам і є певною загрозою стабільності суспільства. Традиційні групи ризику - люди з алкогольною і наркотичною залежністю, безпритульні, повії, ув'язнені, чий спосіб життя можна охарактеризувати як прояв хвороби суспільства.

Групова соціальна робота - форма або метод роботи, який використовується з метою надання клієнту допомоги через передачу

групового досвіду для розвитку його фізичного і духовного потенціалу, формування соціальної поведінки. Невелика група осіб з близькими інтересами і загальними проблемами регулярно збирається і включається в діяльність для досягнення загальних цілей. В якості таких цілей може бути обмін інформацією, розвиток практичних або соціальних вмій, зміна ціннісних орієнтацій, перебудова соціальної поведінки в позитивному напрямку.

Громадські роботи - такі види робіт, які не потребують спеціальної професійної підготовки і організуються для окремих категорій населення з метою вирішення проблем безробіття. У XIX ст. - державна форма підтримки населення, що потребує допомоги; надання заробітку селянам під час масового голоду і неврожаїв. Основні види громадських робіт: водопостачання . облаштування гребель, водосховищ, каналів; зміцнення ґрунтів; дорожні роботи; лісорубні, розпилювальні, будівельні та заготівельні роботи. У наш час це роботи, які організуються органами влади для забезпечення тимчасової зайнятості

громадян, що втратили або шукають роботу, перш за все із числа соціально незахищених груп населення.

Громадські фонди - структури, які об'єднують групи людей, матеріальні, фінансові, культурні та інші цінності, створені в результаті добровільних відрахувань, внесків, пожертвувань державних, громадських організацій і підприємств, комерційних і фінансових структур, приватних осіб з метою гуманітарної, благодійної діяльності в різних сферах суспільного життя.

Г. ф. мають (як правило) статут, документи, які регламентують їх діяльність, а також організаційну і управлінську структуру. Держава підтримує Г. ф.: надає їм приміщення, встановлює пільгове оподаткування або зовсім звільняє від податків, заохочує їх зусилля, спрямовані на вирішення соціальних проблем.

Розрізняють Г. ф. миротворчі, благодійні, науково-дослідні, культурологічні, релігійні та ін.

Гуманізм (від лат. humanus - *людський*)

1. Ставлення до людини, пройняте турботою про її благо, повагою до її гідності.
2. Ідеологія і практика, заснована на принципах рівності, справедливості, яка розглядає людину як найвищу цінність.
3. Рух епохи Відродження, скерований проти релігії і церкви за утвердження моральних прав людини на земне щастя, чуттєві радощі та вільний вияв своїх прагнень і бажань.

Девіантність (від лат. deviatio - *відхилення*) - характеристика поведінки, яка не співпадає з соціальними нормами і цінностями, прийнятими у суспільстві.

Деінституалізація - процес, альтернативний тривалому утриманню людей (душевнوخворих, правопорушників, дітей, стариків) у великих стаціонарних закладах різного типу. Головний принцип подібного підходу . надати людині право знаходитися не в таких обмежених умовах існування, як стаціонари, вести нормальний спосіб життя і жити настільки незалежно, наскільки вона здатна. Основні елементи Д.: 1) намагання уникати без крайньої необхідності розміщення і утримання людей в стаціонарах; 2) організація відповідних альтернативних варіантів за місцем проживання для розміщення, лікування, професійної підготовки, навчання і реабілітації осіб, яких нема необхідності утримувати

в стаціонарах; 3) покращення умов догляду і лікування за місцем проживання тих, кого раніше прийнято було розміщувати в стаціонарах.

Дискримінація (від лат. discriminatio - *розрізнення*) - обмеження або позбавлення прав певної категорії громадян за якими-небудь ознаками.

Дитячі будинки - виховні заклади для дітей-сиріт, дітей, які залишилися без опіки батьків. Організуються у 20-х роках ХХ ст. у зв'язку з ліквідацією дитячої безпритульності. Реорганізовані в 50-60-х рр. в школи-інтернати.

Дитячий будинок сімейного типу - форма виховання дітей сиріт і дітей, які залишилися без опіки батьків. ДБСТ - окрема сім'я, у якій виховується не менше п'яти дітей-сиріт або дітей, які залишилися без опіки батьків. Мешкає в багатокімнатній окремій квартирі в звичайному чи спеціалізованому будинку.

Емеритальні каси (від лат. emeritus - *заслужений*) - в ХІХ ст. земські пенсійні фонди для державних службовців. Засновувались за клопотанням губернських земських зборів. Фонд е. к. утворювали відрахування із утримання службовців, нагород і допомог, із щорічних асигнувань. Пенсії видавались при досягненні певного віку як самому службовцю, так і родичам у випадку його смерті. Пенсійне забезпечення призначалось у випадку каліцтва і важкої хвороби. Пенсію могли успадкувати діти до вступу на службу або до повноліття.

Ізгой - знедолена людина, якої відцуралося суспільство; вигнанець. Перші відомості про І. містяться у «Руській правді», де ізгойство фігурує як юридичний інститут. Більшість І. походила з селян, які в процесі феодалізації втратили зв'язки з громадою, та з холопів, які викупилися або були відпущені на волю. Матеріально незабезпечені, вони осідали у чужих володіннях, на землях інших громад і згодом ставали залежними від землевласників. У ХІV ст. прошарок І. перестав існувати, і тепер слово «ізгой» вживається інколи у переносному значенні.

Імміграція (від лат. immigro - *поселяюся*) - в'їзд в країну індивідів або груп, які покинули свою батьківщину з намірами влаштуватися на постійне місце проживання.

Індивідуалізм - світоглядна позиція, принцип поведінки, які стверджують індивіда в якості абсолютної цінності; характеризується переважанням індивідуальних інтересів над колективними.

Індивідуальна соціальна робота - форма організації цілеспрямованого впливу на свідомість, діяльність і поведінку індивіда. Дозволяє враховувати особливості їх розвитку, фізичного і духовного стану, рівень підготовки, інтересів і потреб, життєвий досвід. І. р. з клієнтами . одна із найбільш розповсюджених форм діяльності соціального працівника. Ґрунтується на результатах систематичного вивчення клієнтів через спостереження, аналіз їх життєдіяльності, соціальної активності, працездатності, запитів та інтересів.

Інституціалізація - 1) утворення стабільних зразків соціальної взаємодії, заснованої на формалізованих правилах, законах, звичаях і ритуалах. І. робить можливим прогнозування соціальної поведінки в певних соціальних ролях (таких, як роль батька, службовця, священика і т. п.); 2) правове і організаційне закріплення усталених в суспільстві форм поведінки, відносин і т. п.; 3) утворення інституту.

Клієнт - 1) постійний покупець або замовник; 2) особа, яка користується послугами адвоката, нотаріуса і т. д. У соціальній роботі під клієнтом розуміють як окрему людину, так і групу (сім'ю), які потребують допомоги, підтримки, соціального захисту. До клієнтів соціальних служб належать багатодітні і неповні сім'ї, діти-сироти, люди з обмеженими фізичними і психічними можливостями, люди з алкогольною і наркотичною залежністю, бездомні, біженці, ті, хто повернувся з місць ув'язнення та ін.

Марґінали (від лат. *marginis* - *край, межа*) - окремі особи, групи, соціальні верстви, які опинилися на межі (або за межами) характерних для даного суспільства соціальних груп, систем, культур чи певних соціокультурних норм і традицій. Ними традиційно вважалися бездомні, душевнохворі, дармоїди, повії, а з кінця ХХ ст. . хіппі, етнічні, релігійні меншини та ін.

Методологія соціальної роботи:

1) філософська, теоретична основа, сукупність принципів та установок; 2) сукупність прийомів дослідження, що застосовуються відповідно до її специфіки.

Милосердя - 1) діяльне (активне) співчуття і конкретно виражена доброта по відношенню до нужденних, знедолених; 2) у всіх світових релігіях . одна із дарованих Богом чеснот, яка сприяє подоланню гріховності і відкриває шлях до особистого спасіння.

Модель (лат. *modulus* - *міра, зразок, норма*) - в широкому розумінні в науці прийнято розуміти аналог, «замісник» оригіналу, який при певних умовах відтворює цікаві для дослідника властивості оригіналу. Модель містить в собі потенційні знання, які людина, досліджуючи її, може набути, зробити наочними і

використати для своїх практичних життєвих потреб.

Опіка - поняття, яке з'явилося у XVII ст. і мало таке змістове наповнення: доброзичливе ставлення; заступництво, покровительство; догляд, турбота, піклування. В активній професійній лексиці XIX ст. вживалось у вигляді словосполучення .суспільна опіка.

1) піклування про когось, що-небудь, догляд за кимось, опікування; 2) організований і контрольований державою нагляд за недієздатними громадянами (малолітніми, душевнохворими і т.ін.), піклування про їхні особисті і майнові права та інтереси.

Община - 1) форма соціальної організації, яка виникла на основі родинних зв'язків і характеризується спільним володінням засобами виробництва, повним або частковим самоуправлінням. Розрізняють общину родову, сімейну, сусідську; 2) сукупність людей, що об'єднані спільними інтересами, володіють спільними правами і обов'язками і підпорядковуються одним і тим же законам; 3) самоврядна організація, що має публічно-правові функції (міські комуни, земляцтва).

Органи опіки і піклування - місцеві органи самоуправління, які здійснюють функції по опіці і піклуванню: через органи управління освітою стосовно неповнолітніх осіб; через органи охорони здоров'я стосовно осіб, визнаних судом недієздатними або заходів за місцем проживання; застосовується в роботі жіночих і дитячих консультацій, а також туберкульозних, психоневрологічних диспансерів та інших установ;

Патронаж соціальний - соціальне обслуговування певної категорії громадян поза стаціонаром, іншими словами, нестаціонарні форми соціального обслуговування людей похилого віку та інвалідів.

Патерналізм (від лат. paternus - *батьківський*):

1) заступництво, .батьківська влада. індивіда або групи над іншими індивідами або групами, які вважаються слабими;
2) тип керівництва, при якому керівники забезпечують задоволення потреб підлеглих в обмін за їх лояльність і послухність.

Пауперизація (від лат. pauper (pauperis) - *бідний, незможний*) - масове зuboжіння населення.

Пенітенціарний (від лат. poenitentia - *каяття*) - той, що стосується покарання, головним чином кримінального. Пенітенціарій - в ряді країн в'язниця, виправний заклад тюремного типу. Пенітенціарійна система - юрид.: система покарань переважно кримінального характеру.

Пенсія (від лат. pensio - *платіж*) - регулярні грошові виплати як форма матеріального забезпечення непрацездатних.

Пільга - повне або часткове звільнення від дотримання встановлених законом загальних правил, виконання яких-небудь обов'язків. Соціальні пільги . повне або часткове звільнення окремих категорій громадян від виконання встановлених законом норм або полегшення умов їх виконання. Встановлюються законом і діють у сфері оподаткування,

охорони здоров'я, забезпечення житлом, користування транспортом і т. п.

Політика соціальна - діяльність держави та її інститутів, органів місцевого самоврядування, установ всіх форм власності, громадських і релігійних організацій, громадян щодо розвитку і управління соціальною сферою суспільства. Мета п. с. . створення умов для задоволення соціальних потреб та інтересів людей, підтримки, захисту, корекції та реабілітації окремих громадян і соціальних груп.

Превенція (від лат. *praevēnio* - *попереджую*) - дії з метою профілактики, пом'якшення, полегшення, коригування тих умов, що сприяють фізичним або емоційним порушенням, виникненню соціоекономічних проблем.

Приймацтво - прадавній звичай у східних і південних слов'ян (проіснував до XIX ст.). Виявлявся у прийомі в сімейне коло осіб, які не мали можливості самостійно вирішувати питання свого життєзабезпечення. До них відносились діти, які в силу різних причин залишились без піклування батьків («годованці», .вихованці.), старі люди, які не мали родичів, працездатні безземельні особи.

Професіоналізація - означає інституціалізацію освіти, підготовку у вищих навчальних закладах дипломованих фахівців. Передбачає здійснення підготовки на підставі стандартів, які визначають, що повинен знати спеціаліст, що він повинен уміти, якими цінностями володіти і на яких посадах може працювати.

Прикази суспільної опіки - територіально-адміністративний орган управління установами державної допомоги. П. с. о. утворені 1775 р. Катериною II. До їх складу входили: народні школи, сирітські будинки, лікарні, аптеки, богадільні, будинки для невиліковнохворих і душевнохворих, робітні будинки. Основні категорії, які отримували допомогу у згаданих установах: убогі, фізичний або психічний стан яких не давав можливості отримати роботу і прохарчуватися; діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.

Приход - земська і церковна одиниця громадського управління; церковна община, що належить до однієї церкви.

Приходська благодійність - система територіальної підтримки на основі конфесійного і громадянського упорядкування. Основні форми підтримки: милостиня, безпроцентне кредитування, матеріальна допомога, просвітницька діяльність. П. б. в XIX ст. здійснювалася на кошти від церковних зборів і пожертвувань, членських внесків, відсотків з капіталу і т. п. Приходське упорядкування включало наступні заходи: будівництво храму, приходської школи та інших об'єктів конфесійного і життєвого забезпечення.

Професійні убогі (жебраки, старці) - особи, які за станом здоров'я здатні трудитися, але у вигляді промислу займаються випрошуванням

милостині. Основні типи П. у. в ХІХ ст. - христорадники: богомоли, могильщики, горбачі, єрусалимці, залізнодорожники, безродні, погорільці, переселенці; убогі-каліки; убогі-діти та ін.

Реабілітація (від лат. *rehabilitatio* - *відновлення*) . відновлювальне лікування, яке включає систему заходів державних, соціально-економічних, медичних, психологічних, педагогічних і т. д. з метою швидкого і найбільш повного відновлення стану здоров'я людей.

Секуляризація (від лат. *saecularis* - *мирський, світський*) - 1) вилучення чого-небудь (власності, права) із церковного, духовного відання і передача світському, громадянському; 2) процес, в результаті якого всі великі сектори суспільства, культури, різні соціальні групи і окремі індивіди звільняються від релігійного санкціонування і впливу.

Сирітство - поняття, яке вказує на становище дітей-сиріт. Сирота - дитина, яка знаходиться тимчасово або постійно поза сімейним оточенням, а також дитина, яка в силу своїх інтересів не може знаходитися в такому оточенні, має право на захист і допомогу з боку держави.

Соціальні гарантії - сукупність матеріальних і юридичних засобів, які забезпечують реалізацію конституційних соціально-економічних і соціально-політичних прав членів даного суспільства (право на працю, освіту, медичну допомогу і т. ін.).

Соціабельність (від лат. *socialis* - *суспільний*) - товариськість, здатність або схильність до налагодження зв'язків з іншими людьми.

Соціальна дія - 1) форма або спосіб вирішення соціальних проблем і протиріч, в основі яких лежить зіткнення інтересів і потреб основних соціальних сил даного суспільства; 2) за М. Вебером - людська поведінка, зміст якої співвіднесений з поведінкою інших і цим орієнтована у своєму протіканні. С. д. передбачає дві необхідні ознаки: суб'єктивну мотивацію індивіда або групи і орієнтацію на минулу, теперішню або очікувану в майбутньому поведінку інших.

Соціальні проблеми - відносини між людьми, між людьми та їх оточенням, які призводять до соціальних дій, що порушують деякі цінності, норми і стають причиною емоційних та економічних страждань (злочинність, бідність, наркоманія, насилля, сирітство і т. п.).

Соціальна захищеність-. цілісна система законодавчо закріплених економічних, юридичних і соціальних прав і свобод, соціальних гарантій громадян, які протидіють дестабілізуючим факторам життя, в першу чергу таким, як безробіття, інфляція, бідність та ін.

Соціальний захист - система заходів, здійснюваних державою та іншими інституціями суспільства щодо забезпечення гарантованих мінімально достатніх умов життя, підтримання життєзабезпеченості й діяльнісного існування людини.

Соціальна підтримка - система заходів по наданню допомоги окремим категоріям громадян, які тимчасово опинилися у важкому економічному становищі (частково або повністю безробітні, молодь, яка вчиться та ін.), шляхом надання їм необхідної інформації, фінансових засобів, кредитів, навчання, право захисту і введення певних пільг.

Соціальна допомога . система соціальних заходів у вигляді сприяння, підтримки і послуг, які надаються соціальною службою окремим особам або групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу і повноцінної життєдіяльності, адаптації в суспільстві.

Соціальне забезпечення - державна система допомоги, підтримки і обслуговування людей похилого віку і непрацездатних громадян, сімей з дітьми, а також осіб, які потребують допомоги. Реалізовує конституційне право громадян на матеріальне забезпечення в старості, у випадку захворювання, повної або

часткової втрати працездатності, втраті годувальника. Система С. з. включає: пенсії, допомоги працюючим (при тимчасовій непрацездатності, при вагітності і родах), одиноким матерям, багатодітним і малозабезпеченим сім'ям та ін. Здійснюється за рахунок державного бюджету і страхових внесків, які акумулюються в пенсійному фонді, фондах соціальної підтримки населення.

Соціальні служби - сукупність державних і недержавних органів управління, структур і спеціалізованих закладів, які здійснюють соціальну роботу по обслуговуванню населення, надають соціальну допомогу і послуги з метою подолання або пом'якшення складної ситуації. Система С. с. включає державну, недержавну і муніципальну (місцеву) служби. До державних С. с. належать органи управління, заклади і підприємства соціального обслуговування системи соціального захисту населення, міністерств і відомств, до компетенції яких віднесена функція соціальної допомоги населенню. До недержавних . заклади і підприємства соціального обслуговування, які створюються благодійними, громадськими, релігійними та іншими організаціями і приватними особами. До муніципальних С. с. відносяться заклади і підприємства соціального обслуговування, які знаходяться у віданні органів місцевого самоуправління.

Суспільна опіка - організована система допомоги населенню в XIX ст. з боку державних інститутів або суспільства. Вона представлена Міністерством внутрішніх справ, земськими і міськими установами, приватними благодійними товариствами і т. п. Розглядається як історична модель захисту і підтримки (історична парадигма).

Суспільні фонди споживання - кошти, які виділяються державою на розвиток безплатної освіти, охорони здоров'я, виплату стипендій,

пенсій, допомог, оплати щорічних відпусток, утримання шкільних закладів і т. п. Їх роль особливо значна в соціалістичних країнах (що мало місце і в колишньому СРСР), а також в країнах із соціально орієнтованою економікою.

Соціум (від лат. socium - *спільне*) - велика стійка соціальна спільнота, що характеризується єдністю умов життєдіяльності людей в певних суттєвих відносинах і внаслідок цього спільністю культури; вища форма соціуму . суспільство як цілісна соціальна система.

Теорія соціальної роботи –

1) логічне узагальнення досвіду суспільної практики, яке ґрунтується на глибокому проникненню в суть досліджуваного явища та розкриває його закономірності;

2) комплекс поглядів та ідей, які дають можливість витлумачувати та пояснювати факти.

Толоки- різновидність архаїчної господарської моделі допомоги. У різних місцевостях мали різну спрямованість: форму спільної діяльності або форму допомоги бідним селянам (спільна обробка землі, різні види перевозок сіна, хліба і т. п., миття льону). Спільна заготівля корму для худоби і годування як різновид толоки називався складчиною.

Убогі (старці, жебраки) - люди певного суспільного стану, які не мають власності, навичок трудової діяльності і займаються збором милостині. У народних повір'ях старець . посередник між реальним і потойбічним світом, неодмінний учасник обрядів поховання, поминок. До XVII ст. оформляються певні категорії убогих: цвинтарні, церковні та ін. У XVIII ст. інститут жебракування оголошується поза законом (1712) Працездатних убогих насильно розміщують в робітні і прядильні будинки. Тим не менше це явище продовжує існувати і в XIX і в XX ст., набуваючи форм професійної діяльності.

Українська Асоціація соціальних педагогів і спеціалістів соціальної роботи - громадська організація, створена (07. 08. 1992) з метою консолідації зусиль у становленні й розвитку соціальної педагогіки і соціальної роботи в Україні.

Філантропія (від грец. phileo - *люблю* і anthropos - *людина*) - людинолюбство, благодійність, допомога й покровительство нужденним.

Література, використана при підготовці словника

1. Глосарій .філантропія. // Голос громадянина, 1997.- №4.- С. 17-18.
2. Павленок П. Д. Введение в профессию .Социальная работа.: Курс лекций.- М.: ИНФРА-М, 1998. - 174 с.
3. Российская энциклопедия социальной работы. В 2-х т. - М., Институт социальной работы, 1997.
4. Словарь-справочник по социальной работе / Под ред. Е. И. Холостовой.- М.: Юристъ, 1997.- 424 с.

5. Социальная работа // Под общ. ред. В. И. Курбатова.- Ростов н/Д: «Феникс», 1999.- 576 с.
6. Социальная работа: Словарь-справочник / Под ред. В. И. Филоненко. Сост.: Е. П. Агапов, В. И. Акопов, В. Д. Альперович, А. О. Бухановский и др. - М.: Контур, 1998. - 480 с.
7. Социальная работа: Российский Энциклопедический словарь / Под общ. ред. В. И. Жукова. - М.: Союз, 1997. - 359 с.
8. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках / Редактор-координатор Г. В. Осипов. . М.: ИНФРА. М-НОРМА, 1998. - 488 с.
9. Справочное пособие по СР / П. С. Алексеева, П. В. Бобкова, Г. Ю. Бурлака и др.; Под ред. А. М. Панова, Е. И. Холостовой. - М.: Юрист, 1997. - 168 с.
10. Фирсов М. В. История социальной работы в России: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. - М.: Гуманит. Изд. центр ВЛАДОС, 1999. - 246 с.
11. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. - К.: «Укр. енцикл.», 1998.

16. Питання до іспиту з дисципліни «Вступ до спеціальності»

1. Соціальна робота в Україні та світі.
2. Передумови формування соціальної політики.
3. Сутність поняття «соціальна робота».
4. Об'єкти і суб'єкти соціальної роботи.
5. Функції суб'єктів соціальної роботи.
6. Система соціального обслуговування та соціальних служб в Україні.
7. Ціннісні та культурні передумови формування соціальної політики.
8. Економічні передумови.
9. Територіальні передумови.
10. Соціально-демографічні та медико-соціальні передумови.
11. Цінності та зміст соціальної роботи.
12. Мережа соціальних закладів України.
13. Соціальна допомога в Давніх суспільствах.
14. Основні форми допомоги у давніх слов'ян.
15. Соціальна підтримка у Київській Русі.
16. Княже піклування.
17. Церковно-монастирська та приходська допомога.
18. Статус особи, яка потребує допомоги.
19. Розвиток соціальної допомоги в 13-19 ст.
20. Соціальна допомога в європейських країн.
21. Національно-самобутні форми суспільної допомоги українського народу.
22. Державно-адміністративна, громадська і приватна допомога в Російській імперії.
23. Діяльність благодійних товариств і громадських організацій.
24. Становлення пенсійного забезпечення, кредитної справи та кооперації.
25. Зародження професійної соціальної роботи
26. Соціальна робота за рубежем.
27. Перші вітчизняні спроби професіоналізації соціальної роботи.
28. Основні положення концепції «соціальної держави».
29. Вітчизняна система соцзабезпечення у ХХ ст.
30. Основні напрямки соціального забезпечення населення у довоєнний, воєнний та після воєнний періоди.
31. Діяльність товариства Червоного Хреста та інших благочинних організацій.
32. Система соціального забезпечення в 1950-1991 рр.
33. Реформування соціальної політики України в сучасних умовах.
34. Міжнародні критерії до претендентів на навчання соціальної роботи.

35. Ролі та функції соціальних працівників.
36. Професійні обов'язки соціального працівника.
37. Професійні вимоги до теоретичних знань та практичних умінь соціального працівника.
38. Особистісні риси та професійно-важливі якості соціального працівника.
39. Психографічний портрет соціального працівника.
40. Гуманістичні основи соціальної роботи.
41. Соціально-політичні та психолого-педагогічні принципи соціальної роботи.
42. Організаційні та специфічні принципи соціальної роботи.
43. Види, напрями та методи соціальної роботи.
44. Професійна етика, найважливіші етичні концепції.
45. Волонтерська діяльність соціального працівника.
46. Мотивація, психологічна готовність та адаптація до навчання.
47. Психічна регуляція розумової діяльності: уважність, мнемотехніки, активізація мислення. Динаміка працездатності, втома й перевтома.
48. Позитивна установка, інформаційне підготування та методи ефективної роботи на аудиторних заняттях.
49. Методи самостійної роботи студентів.
50. Теоретична та психологічна підготовка до виступів перед аудиторією та складання іспитів.

17. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи на межі тисячоліть : монографія. — К. : УДСССМ, 2001. — 334 с.
2. Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні і за кордоном : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 5-6 травня 2003р. Ужгород / За заг. ред. І.В. Козубовської, І.І. Миговича. — Ужгород : Мистецька лінія, 2003. — 361с.
3. Бех В. П. Соціальна робота в сучасному суспільстві : монографія / В. П. Бех, М. П. Лукашевич, М. В. Туленков ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. — 601 с.
4. Бех В. П. Сутність та зміст соціальної роботи / В. П. Бех // Нова парадигма. — Запоріжжя, 2002. - Вип.24. - С.143–149.
5. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку / Р.Х.Вайнола, А.Й.Капська, Н.М.Комарова та ін. — К. : Академпрес, 1999. — 122 с.
6. Всеукраїнська нарада-семінар «Моделі професійної підготовки фахівців різних рівнів у контексті розвитку спеціальності «соціальна

- робота» в Україні» // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2003. – № 1. – С. 100-109.
7. Вступ до соціальної роботи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. - К.: Академвидав, 2005. - 304 с.
8. Гільбух Ю.З. Як учитися і працювати ефективно.- Вид. 2, перероб.- К.: «Віпол», 1993
9. Зобенько Н. А. Педагогічні умови формування професійної компетентності соціального працівника / Наталія Зобенько // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – Вип. 137. – 2008. – С. 139-144.
10. Етика соціальної роботи: принципи і стандарти, ухвалено Міжнародною федерацією соціальних працівників (МФСП) Коломбо, Шрі Ланка, 6-8 липня 1994 р./ Переклад з англ. Н.Білоус// Соціальна політика і соціальна робота. - 1998. - № 4 (8). - С.67-75.
11. Карпенко О.Г. Професійне становлення соціального працівника: Навчально-методичний посібник. – К.: ДЦССМ, 2004. – 164 с. ISBN 966-7815-56-0) – С. 15-17.
12. Мостова І. Першокурснику: поради психолога.- К.: Тандем, 2000.- 76 с.
13. Класифікатор професій ДК 003:2010. – Видання офіційне. – К. : Соцінформ, 2010. – 746 с.
14. Ларіонова Н.Б. Професійне покликання та професійна мотивація соціального працівника // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – № 1 (236), 2012. С. 28-36 /30).
15. Лукашевич М.П. Самоменеджмент. Теорія і практика /Н. П. Лукашевич. — К. : Ника-Центр, 2007. — 344 с.
16. Лукашевич М. П. Теорія і методи соціальної роботи : навч. посіб. / М. П. Лукашевич, І. І. Мигович. – 2-ге вид., доп. і випр. – К. : МАУП, 2003. – 168 с.
17. Мигович І.І. Соціальна робота - навчальна дисципліна та сфера діяльності / Іван Іванович Мигович // Віче. – 2008. – № 19. – С. 41-43.
18. Мигович І. І. Інституціоналізація соціального забезпечення як галузі знань / І. І. Мигович, Г. М. Попович // Магістеріум : збірник / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». – К.: Академія, 2008. – Вип. 32 : Соціальна робота і охорона здоров'я. – С. 68–73.
19. Мигович І. Становлення соціальної роботи як науки в Україні Іван Мигович // Соціальна політика і соціальна робота. – 1998. – № 1/2. – С. 68-77.
20. Оржеховська В.М., Хітько Т.В., Кириленко С.В. Посібник з самовиховання. – К., 1996.
21. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра (в частині розподілу загального навчального часу за циклами підготовки, переліку та обсягу нормативних дисциплін), галузь знань – 1301 «Соціальне

- забезпечення», напрям підготовки – «Соціальна робота» / [заг. кер-во Т. В. Шаповалової]. – Луганськ, 2009. – 12 с.
22. Поліщук В.А. Професійна підготовка фахівців для соціальної сфери: зарубіжний досвід : навч. посіб. / В.А. Поліщук В.А.– Тернопіль, 2002. – 222 с.
23. Поліщук В. А. Концептуальні засади моделі підготовки соціально-педагогічних кадрів в Україні / В. А. Поліщук // Вісник Луганського державного педагогічного ун-ту ім. Т.Шевченка. – 2002. – № 11 (55). – С. 201–212.
24. Попович Г. М. Институціалізація соціальної роботи в Україні : монографія / Г. М. Попович. – Ужгород : Гражда, 2003. – 184 с.
25. Попович Г.М. Соціальна робота в Україні і за рубежом : навчально-метод. посіб. / Г. М. Попович. – Ужгород : Гражда, 2000. – 134 с.
26. Професійна робота з молоддю: професія – соціальний працівник : навчально-метод. посіб. / І.В.Козубовська, В.В.Сагарда, М.В.Опачко та ін. ; Заг. ред. І.В.Козубовської. – Ужгород, 2002. – 166 с.
27. Романова М.Ю. Основи загальної психодіагностики. Навчально-методичний посібник.- Ужгород, 2002
28. Савицький В. І. Генеза соціальної роботи в Україні // Соціальна робота: теорія, досвід, перспективи. – Ужгород, 1999. – Ч.2. – С.187-190.
29. Семигіна Т. Професіоналізація соціальної роботи: перерваний політ / Тетяна Семигіна // Соціальний захист. - 2007. - № 5. - С. 41-44.
30. Соціальна робота : навч. посіб. / [В. П. Андрущенко, В. П. Бех, М. П. Лукашевич та ін.] ; Інститут вищої освіти АПН України, Державний центр соціальних служб для молоді // Соціальна робота. Книга II. – К. : ДЦССМ, 2002. – 440 с.
31. Соціальна робота : Короткий енциклопедичний словник / [В.П. Андрущенко, В. І. Астахова, В. П. Бех та ін.] ; Інститут вищої освіти АПН України, Державний центр соціальних служб для молоді // Соціальна робота. Кн. 4. – К. : ДЦССМ, 2002. – 536 с.
32. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Марченко [та ін.]. – К. : ДЦССМ, 2004. – 256 с.
33. Соціальна робота: (теорія і практика) : підручник / М. П. Лукашевич, Т. В. Семигіна. – К. : Каравела, 2009. – 368 с.
34. Соціальна робота в Україні: перші кроки / під ред. В. Полтавця. – К. : KM Academia, 2000. – 236 с.
35. Соціальна робота в Україні і за рубежом: психолого-педагогічні, правові, соціологічні, медичні аспекти : зб. наук. стат. / упорядники І.В. Козубовська, О.В. Співаковський. – Ужгород : «Мистецька лінія», 2002. – 328 с.
36. Томан І. Як удосконалювати самого себе (Пер. з чес.). – К.: Політвидав України, 1984.

37. Тополь О. Нормативне та навчально-методичне забезпечення підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах / Олена Тополь // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Вип. 90. – Чернігів, 2011. – С. 218-221.
38. Тополь О. Професійне становлення фахівця із соціальної роботи /Олена Тополь // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів, 2010. – С. 122-125
39. Тополь О.В. Формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників// Компетентність особистості в контексті сучасних соціальних трансформацій : мат. Всеукр. Науково-практ. конф. 28.02.2014 р. – Полтава : Фірма Техсервіс, 20014. – С.169-170
40. Тополь О.В. Соціальна робота як посередник між державою та громадянським суспільством / О.В.Тополь // Фінансово-економічна стратегія розвитку в умовах євроінтеграційних процесів: аспекти сталості та безпеки : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, чернігів, 5-6 листопада 2014 р. У 2-х частинах. Ч.2. – Чернігів : ЧНТУ, 2014. - С.95-97
41. Тополь О.В. Становлення вітчизняної соціальної науки й освіти / О.В.Тополь // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства / [за заг. ред. проф. П.П. Кононенка]. – К. : Українське агентство інформації та друку «Рада», 2008. – Т. XX. – С. 205-212.
42. Тополь О.В. Становлення системи фахової підготовки до соціальної роботи з літніми людьми / О.В.Тополь // Вища освіта України у світовому континуумі : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару 29-30 травня 2008 р. – Полтава : Полт. держ. пед. ун-т, 2008. – С. 176-181.
43. Тополь О.В. Гуманістична спрямованість підготовки соціальних працівників: морально-етичні проблеми [Електронний ресурс] / О.В.Тополь // Гуманізм та освіта : електронне наукове видання матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (Вінниця, 10-12 черв. 2008 р.) / [Вінницький нац. техн. ун-т]. – Режим доступу : <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Topol.php>.
44. Тополь О.В. Формування готовності студентів до професійної діяльності у соціальній сфері / О.В.Тополь // Імперативи розвитку України в умовах глобалізації : матеріали доповідей та виступів Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 12-13 черв. 2009 р.). – Чернігів : ЧДІЕУ, 2009. – С. 239-241.
45. Тополь О.В. Професійна «Я-концепція» соціального працівника / О.В.Тополь // Соціальна безпека і гуманітарний захист в Україні на початку ХХІ століття: проблеми теорії і практики : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 4-5 груд. 2009 р.). – Чернігів : ЧДІЕУ, 2009. – С. 146-149.

46. Тополь О.В. Проблеми професіоналізму в соціальній роботі / О.В. Тополь // Актуальні напрями вдосконалення фінансово-економічної політики на сучасному етапі : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. (Чернігів, 17-18 лют. 2010 р.). – Чернігів : ЧДІЕУ, 2010. – С. 238-240.
47. Тополь О.В. Професійні ризики у соціальній роботі / О.В. Тополь // Соціальна робота як чинник гуманізації суспільного буття: український та міжнародний досвід : тези доповідей та виступів Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 3-4 груд. 2010 р.). – Чернігів : ЧДІЕУ, 2011. – С. 162-164.